

SARA-modellens relevans for voldsrammede barn

En teoretisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (OPG300)

Politihøgskolen

2013

Kand.nr: 243

Antall ord: 6408

Sammendrag

Politiet er en svært sentral aktør i arbeidet med både å håndtere og forebygge vold i nære relasjoner. Denne oppgaven stiller spørsmål ved hvorvidt politiet har velfungerende og konkrete forebyggingsmodeller som faktisk forebygger volden som rammer barn. Vold som rammer barn defineres her både som vold som rettes direkte mot barnets kropp, og volden barna erfarer at rammer en av dets omsorgspersoner. Oppgaven redegjør for og diskuterer bruken av «Spousal Assault Risk Assessment Guide» (SARA) som ble gjennomført som et pilotprosjekt ved Horten og Stovner politistasjon i perioden 2011-2012. SARA er et risikovurderingsverktøy for å vurdere og forebygge gjentatt partnervold, og kan ikke brukes for å anslå sannsynligheten for at vold vil utøves direkte mot et barns kropp. Allikevel er det av interesse å se hvordan barn inkluderes i SARA-modellen, ettersom barn i svært mange tilfeller er til stede i hjemmet under voldshandlinger mellom to voksne partnere. Horten politistasjon har i sin evaluering etterspurt et vedlegg om hvordan håndtere barna i slike voldssaker. Denne oppgaven konkluderer med at det er nødvendig at barna i større grad inkluderes i politiets kartleggingsarbeid, og også når tiltak skal iverksettes for å forebygge gjentatt vold. Det foreslås å utarbeides et vedlegg som Horten politistasjon etterspør, samt ansvarliggjøre barnevernet som problemeier og samarbeidspartner til politiet. Dette er i tråd med barnefaglige anbefalinger om å se, lytte til, og inkludere barn i saker som omhandler dem.

Innholdsfortegnelse

1.0	Innledning	2
2.0	Begrepsavklaring og avgrensning	3
2.1	Begrepet «vold i nære relasjoner som rammer barn»	4
2.2	Forebygging som begrep	5
3.0	Metode og valg av litteratur	6
3.1	Valg av teoretisk oppgave	6
3.2	Valg av litteratur	6
4.0	Utbredelse av vold som rammer barn	7
5.0	SARA-modellen	8
5.1	Problemorientert politiarbeid (POP) og SARA-modellen	9
5.2	SARA-modellens relevans for barn som rammes av vold i hjemmet	10
5.3	Sammenheng mellom partnervold og vold mot barn	12
5.4	Inkludering av de voldsrammede barna.....	12
5.5	Kan SARA-modellen gjøres mer relevant for de utsatte barna?	14
6.0	Avsluttende kommentar	16
	Litteraturliste	18
	Oversikt over selvvalgt pensum	22

1.0 Innledning

Statistikk fra januar 2013 viser at anmeldelser av mishandling i familieforhold har økt kraftig de siste fem årene, men denne økningen omtales som positiv ettersom den forklares med økt oppmerksomhet rundt problematikken (Politidirektoratet, 2013, s. 13). Også barn rammes av vold i nære relasjoner, og skadevirkningene av dette er store. Psykolog og leder for Alternativ til Vold, Marius Råkil, har sagt følgende om barnas situasjon:

Barn er ikke bare vitner til vold eller selv utsatte for vold, for dem er volden et oppvekstvilkår. De kan ikke ta beslutninger som angår eget liv på samme måte som voksne kan. Derfor er de prisgitt hvordan voksne, i og utenfor familien, klarer å beskytte dem. Barna er de som har størst behov for hjelp. Men paradoksalt nok er barna ofte de som får minst hjelp (sitert i Bråten, 2007, s. 89).

Politi og barnevern er de to mest sentrale etatene som skal både forebygge og håndtere vold i nære relasjoner, i følge tidligere barneombud Reidar Hjermann (2007, s. 151). Spørsmålet er om politiet har velfungerende modeller og tiltak som faktisk forebygger volden som rammer barn.

I denne oppgaven vil jeg se nærmere på hvordan barn rammes av vold i nære relasjoner, uavhengig av om volden utføres direkte mot barnets kropp eller ikke. Jeg vil kort redegjøre for omfanget av slik vold, ettersom dette sier noe om viktigheten av å implementere gode forebyggende tiltak for å forhindre ytterligere vold. Hovedfokuset videre er hvorvidt politiets nyeste modell for å forebygge vold i nære relasjoner er relevant for å sikre barna mot dette, eller om det er nødvendig med justeringer eller tillegg. Oppgaven vil kun omhandle bruken av «Spousal Assault Risk Assessment Guide» (heretter omtalt som SARA). Problemstillingen jeg har jobbet ut fra er følgende: **Hvordan rammes barn av vold i nære relasjoner, og i hvilken grad er bruk av SARA-modellen relevant for å beskytte barna mot slik vold?**

Valg av problemstilling er knyttet til erfaringer jeg gjorde meg i løpet av ett års praksis på en politistasjon i en mindre by. I løpet av denne tiden var jeg på flere oppdrag som omhandlet vold i nære relasjoner, hvor det enten var barn registrert på adressen eller barn til stede under voldsepisoden. Jeg erfarte da en politipraksis som manglet planlagt og systematisk håndtering av et slikt komplekst problem. Flere av oppdragene ble såkalt «ordnet på stedet», og avgjørelser om hvordan vi skulle løse oppdrag var i stor grad prisgitt den enkelte tjenestemanns «magefølelse» om hva som ville være det beste for den voldsutsatte. Jeg

opplevde også som politistudent å få hovedansvar for større og potensielt omfattende saker som omhandlet vold i nære relasjoner, uten at dette ble ansett som problematisk. Erfaringene jeg har med meg fra mitt praksisår vil selvfølgelig være med å prege min forforståelse. I løpet av året fikk jeg også hospitere ved et krisesenter, og jeg hadde dyktige kollegaer som anbefalte meg oppdatert faglitteratur. Derfor gikk jeg inn i prosessen med oppgaven med en god del kunnskap om vold i nære relasjoner generelt, og med et ønske om å fordype meg i litteratur om vold som rammer barn spesielt.

Av de ulike forebyggende politimodellene som eksisterer har jeg som nevnt valgt å avgrense fokus til SARA-modellen¹. Bakgrunnen for dette valget er at justis- og beredskapsminister Grete Faremo i november 2012 uttalte at hun vil implementere denne modellen nasjonalt for å forebygge vold i nære relasjoner (Hanssen, 2012). Dette indikerer at SARA er en modell som politiet vil anvende i årene fremover. Det såkalte «Drammensprosjektet» som fokuserer på æresrelatert vold er også vold som rammer barn (Aas, 2013, s. 138), men er ikke inkludert i denne oppgaven ettersom denne voldstypen består av særegne forhold som vil bli for omfattende å diskutere her.

Videre har jeg valgt å avgrense oppgaven slik at etterforskning og straffesaksarbeid ikke blir drøftet. En intensjon med straffesaksarbeid er å forhindre ny kriminalitet, og er dermed klart forebyggende motivert. Men ettersom dette ikke regnes som tradisjonell forebygging har jeg valgt å ekskludere dette fra oppgaven.

2.0 Begrepsavklaring og avgrensing

Et kjent norsk munnhell sier at «språk er makt»², og dette har vært tydelig når det gjelder begrepsbruk i diskusjoner om vold i nære relasjoner. Ulike begreper har vært i bruk og valg av disse kan ha hatt betydning for hvordan man har håndtert dette problemet. I denne oppgaven er det særlig to begreper som nødvendigvis må bli avklart og drøftet; voldsbegrepet i forhold til barn, samt forebygging som begrep.

¹ Begrepsbruken når det gjelder SARA er svært variert. Jeg har valgt å bruke begrepet «SARA-modellen», for den helhetlige metoden som omfatter blant annet manual, arbeidsform og forebyggende tiltak. Valg av dette som hovedbegrep er begrunnet med at dette gjøres av Aas (2013, s. 143) og i evalueringsrapporten fra Stovner (Oslo Politidistrikt, 2012, s. 6). Kjernen i modellen er det konkrete verktøyet som brukes for å vurdere risiko, nemlig den såkalte «manualen» (Nøttestad og Lynum, 2011, s. 8) eller «sjekklisten» (Oslo Politidistrikt, 2012, s. 6). Dette omtales også som et risikovurderingsverktøy (Nøttestad og Lynum, 2012, s. 2). Sistnevnte begrep og «manualen» vil også bli brukt i denne oppgaven.

² Begrepet stammer fra Rolv Mikkel Blakars bok med samme tittel som ble utgitt i 1973.

2.1 Begrepet «vold i nære relasjoner som rammer barn»

Vold som rammer barn skjer i all hovedsak i familien, hvor voldsutøveren er i nær relasjon med barnet. Hvilket begrep som skal brukes om slik vold som forekommer i en familie har vært mye diskutert, og dette har tidvis vært en ideologisk debatt (Aas, 2009, s. 11). Aas lister opp flere av de mye brukte begrepene, og nevner blant annet «kvinnemishandling», «partnervold», «vold mot kvinner», «familievold» og «vold i nære relasjoner» (2009, s. 12). Ettersom mitt fokusområde først og fremst er barna som rammes av volden, har jeg valgt ikke å gå inn i denne omfattende diskusjonen. Min bruk av begrepet «vold i nære relasjoner» er begrunnet i at dette brukes i Politidirektoratets nyeste veiledning om temaet fra 2009. Ettersom oppgaven skal belyse en forebyggende politimodell er det naturlig å anvende begrepet som Politidirektoratet har valgt. I tillegg til dette vil jeg for variasjonens skyld bruke begrepene «vold i familien» og «vold i hjemmet».

Vold som rammer barn blir i faglitteraturen ofte inndelt i to kategorier. Det skilles mellom vold som direkte og fysisk rammer barns kropp, og volden som barn er såkalte «vitner til». Nasjonalt Kunnskapsenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) er en sentral aktør i fagmiljøet, og det ble i 2011 gitt ut en lengre rapport om voldsforebygging i Norge. Her skiller man mellom såkalt «barnemishandling» og «barns sårbarhet ved vold mellom voksne» (Saur, Hustad og Heir, 2011, s. 14). Dette skillet brukes også i andre artikler og rapporter, eksempelvis en omfattende rapport om vold mot barn fra norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) (Stefansen og Mossige, 2007). Dette var første gang man i Norge kartla omfanget av erfaringer med vold, i et stort utvalg med respondenter. Her ble tre ulike typer krenkelser kartlagt; «fysisk vold fra foreldre», «vitneerfaringer» og «seksuelle krenkelser». I NKVTSs kunnskapsoversikt om forebygging av overgrep mot barn kommenteres dette skillet: «Tradisjonelt sett har man skilt mellom fire former for barnemishandling (...). I den senere tid har også det å være vitne til vold i nære relasjoner blitt sett på som en form for barnemishandling» (Glad, Øverlien og Dyb, 2010, s. 4). Dette er derimot det eneste som omhandler barns vitneerfaringer, og kunnskapsoversikten ellers omhandler kun tradisjonelle former for mishandling.

Disse eksemplene viser et generelt bilde av begrepene som anvendes, og det er først i faglitteratur fra de siste årene at begrepene «vitne» og «barns vitneerfaringer» problematiseres. Aas tar et oppgjør med begrepet «vitne til vold» i sin siste studie, fordi det

kan oppfattes som en undervurdering av barnets opplevelser (2013, s. 79). Også Øverlien problematiserer denne begrepsbruken, og trekker frem begrepet «barn som opplever vold i hjemmet/familien» som tydeligere og mer dekkende for de erfaringene barn har. Hun hevder videre at dette begrepet blir brukt av en rekke forskere, særlig i Norden og Storbritannia (2012, s. 26), men de overnevnte eksemplene tilsier at dette fortsatt ikke er et begrep som er fullt ut implementert i fagmiljøet i Norge. Uansett foreligger det argumenter for at «vitneerfaringer» kan være et noe tilslørende begrep, og jeg velger derfor i denne oppgaven ikke å bruke dette begrepet. I store deler av denne oppgaven vil jeg ikke skille mellom å bli slått eller sparket (eller tilsvarende) på egen kropp, og å oppleve vold i familien. Istedenfor vil jeg anvende samlebegrepene «barn som rammes av vold», samt Øverliens overnevnte begrep «barn som opplever vold i hjemmet».

2.2 Forebygging som begrep

Forebyggende arbeid har lenge blitt forstått som tiltak i forkant av at et lovbrudd begås, men det er mulig å forstå det meste politiet gjør som forebyggende arbeid. Politidirektoratet bruker en svært vid forståelse når de definerer forebyggende politiarbeid som «en felles aktivitetsform for alle politiaktivitetene, slik at en i sum vil oppnå forebyggende effekt av politiarbeid» (2002, s. 8). Aas kommenterer at både proaktivt og reaktivt arbeid kan inkluderes i en slik definisjon (2009, s. 238). Også Lie skriver i sin bok om kriminalitetsforebyggende politiarbeid at politiet kan jobbe både i forkant og i etterkant av et lovbrudd, for å hindre fremtidige lovbrudd (2011, s. 23).

I denne oppgaven vil jeg ikke forsøke å komme med en mer spesifikk definisjon på forebygging, men heller avklare hva slags type forebygging oppgaven dreier seg om. I handlingsplanen for kriminalitetsforebygging for 2009-2012 deles forebygging inn i tre ulike strategier; befolkningsrettede strategier, strategier rettet mot risikogrupper, og strategier rettet mot grupper med identifiserte problemer (Justis og politidepartementet, 2009, s. 15). Det er særlig sistnevnte som er aktuell for denne oppgaven, ettersom politiet kun jobber forebyggende med vold i nære relasjoner når man har kjennskap til slik problematikk i et hjem. Det er i følge Aas kun på dette nivået at politiet har reell mulighet til å arbeide. Han skriver:

Det er bare på et sekundærforebyggende plan at politiet kan ha mulighet til å forebygge familievold. Det er først når politiet har vært i kontakt med de berørte, som følge av en

voldshendelse, at tiltak kan settes inn fra politiets side. Primærforebygging derimot (...) ville være formålsløst og nærmest absurd fra politiets side i arbeidet med denne formen for lovbrudd (2009, s. 256).

Det er også nødvendig å kommentere at forebygging som begrep blir meningsløst om «alt» regnes som forebygging. En moderne forståelse av forebyggende politiarbeid handler om å jobbe problemorientert, planmessig og systematisk, i motsetning til å jobbe tilfeldig og med såkalt «brannslukking». SARA-modellen er klart problemorientert, og er derfor relevant å diskutere i forhold til moderne forebyggende politiarbeid, noe jeg vil komme tilbake til senere.

3.0 Metode og valg av litteratur

I dette metodekapittelet vil jeg i hovedsak redegjøre for valg av litteratur. Forforståelse er ikke videre omhandlet, ettersom dette ble nevnt innledningsvis.

3.1 Valg av teoretisk oppgave

Rammeplan for bachelor-oppgaven bestemmer at studentene må skrive en av fire oppgaveformer; teoretisk-, empirisk-, eller juridisk oppgave, eller vitenskapelig essay. De to sistnevnte fant jeg utilstrekkelige ut fra min problemstilling. En empirisk oppgaveform med egen innsamling av datamateriale ville være omfattende ut fra oppgavens rammer, og det er heller ikke gitt hva slags datamateriale som mangler i faglitteraturen for å kunne drøfte problemstillingen min. Derfor valgte jeg en teoretisk oppgave hvor jeg forsøker å besvare problemstillingen ut fra litteraturstudier. Dette var et nærliggende valg, ettersom det allerede foreligger en del studier av politiets arbeid med vold i nære relasjoner, politiets forebyggende arbeid, ferske evalueringsrapporter fra SARA-pilotprosjektet, samt ny faglitteratur om barns erfaringer med vold.

3.2 Valg av litteratur

Oppgaven er begrenset til å omhandle kun norske forhold. Ettersom det er vanskelig å si noe om hvorvidt forhold i andre land kan overføres til Norge, begrenset dette også mine valg av litteratur i hovedsak til norsk faglitteratur. Det foreligger ikke mye forskning på forhold som gjelder politiets arbeid for å forebygge vold som rammer barn, og i enda mindre grad litteratur som omhandler både SARA-modellen og vold som rammer barn. Dette har vært noe utfordrende i arbeidet med oppgaven. Litteraturvalg er derfor gjort i stor grad etter tips fra

ansatte på Politihøgskolen i Oslo, som har særskilt kompetanse på fagfeltet. Blant disse er veileder Geir Aas på forskningsavdelingen, samt Inger Lise Brøste Fossnes, fagansvarlig for videreutdanning i avhør av barn og ungdom. I tillegg har jeg foretatt gjentatte søk i bibliotekets databaser, blant annet ved bruk av søkeordene «vold mot barn», «SARA», «child maltreatment», «forebygging av vold i nære relasjoner» med mer.

Når det gjelder valg av litteratur for å si noe om omfanget av vold som rammer barn, er det foretatt svært få undersøkelser. NOVA-rapporten fra 2007 var den første landsomfattende studien som kartla hvor mange barn som hadde blitt utsatt for, eller opplevd, vold i hjemmet (Stefansen, 2007a, s. 48; Øverlien, 2012, s. 27). Denne rapporten har derfor blitt en naturlig kilde i min oppgave, for å kunne si noe om omfanget av vold som rammer barn. Faglitteratur som omhandler vold som rammer barn er også av nyere dato, ettersom dette har fått oppmerksomhet først de siste seks-syv årene (Saur, Hustad og Heir, 2011, s. 14). Mine hovedkilder til dette er Aas sine to siste studier av politiets arbeid med vold i nære relasjoner, fra henholdsvis 2009 og 2013, Øverliens kvalitative studie fra 2012 om hvordan barn håndterer vold i hjemmet, samt Trøften Gamst anerkjente avhandling om profesjonelle barnesamtaler fra 2011.

Når det gjelder redegjørelse og diskusjon rundt bruken av SARA-modellen, har jeg brukt den norske brukermanualen fra 2011, samt de tre norske evalueringen som foreligger; for hele pilotprosjektet, evalueringen fra Stovner politistasjon, samt evalueringen fra Horten politistasjon. Ettersom pilotprosjektet ble gjennomført frem til og med februar 2012 (Oslo Politidistrikt, 2012, s. 3), er det fortsatt lite forskningslitteratur som diskuterer dette norske prosjektet. Aas har derimot kommentert SARA i sin nyeste studie, og dette har derfor vært en naturlig kilde i mitt litteraturstudium. Andre lands bruk av SARA-manualen har i større grad blitt behandlet i faglitteratur, blant annet den svenske versjonen oversatt av Belfrage og Grann (Kropp, Hart, Webster og Eaves, 1999). Grunnen til at jeg kun i liten grad har brukt disse studiene er ønsket mitt om å fokusere på den norske implementeringen og bruken av SARA.

4.0 Utbredelse av vold som rammer barn

NOVA-undersøkelsen fra 2007 kartla både volden som rammer barns kropp direkte, samt volden som barn erfarer at utøves mot en av sine omsorgspersoner. Undersøkelsen ble gjennomført som en selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole. Dette er første gang at foreldres vold mot egne barn har blitt kartlagt i Norge (Stefansen, 2007a, s.

48). I undersøkelsen ble respondentene spurt om vedkommende hadde opplevd at en voksen i familien noen gang hadde slått respondenten med vilje. 18 prosent svarte bekreftende på dette, og ni prosent hadde blitt slått mer enn to ganger (Stefansen, 2007a, s. 51). Disse tallene dekker alle former for vold. Når det gjelder grov vold³ oppgav åtte prosent å ha blitt utsatt for dette fra en av foreldrene, mens to prosent hadde opplevd grov vold fra begge foreldrene (Stefansen, 2007a, s. 73).

Studien undersøkte også hvor mange av respondentene som hadde opplevd at mor eller far hadde blitt utsatt for voldshandlinger i hjemmet (Stefansen, 2007b, s. 77). Ni prosent rapporterte å ha erfart at mor ble utsatt for fysisk vold, hvorav seks prosent betegnet dette som grov vold. Fire prosent hadde erfart at far var tilsvarende voldsutsatt, og to prosent rapporterte at dette var grov vold (Stefansen, 2007b, s. 95).

Statistikken tegner blant annet et bilde av utbredelsen av vold i parforhold, og hvorvidt barn erfarer denne. Samtidig er det nødvendig å påpeke at disse prosentstørrelsene i seg selv er noe innholdsløse, ettersom voldshandlingene beskrives utenfor kontekst. Haaland og Clausen påpeker at det er en vesensforskjell mellom såkalt «intim terror» som anses som ensidig, og såkalt «situasjonell vold» hvor maktbruken og volden i stor grad preges av symmetri mellom de to partene (2005, s. 114). Dette er en sentral kvalitativ forskjell som ikke tydeliggjøres i statistikken, og som har stor betydning for valg av forebyggende tiltak, men dette vil jeg ikke gå videre inn på her.

Uansett omfang og type partnervold har mange tilfeller vist at barna kan beskrive en voldshendelse i detalj, selv om foreldrene benekter eller er klar over at barna har fått med seg voldsbruken (NOU 2003:31, s. 65). Barna er således utsatt for voldserfaringer i større grad enn foreldrene selv antar. Jeg vil videre i oppgaven se hvordan politiet har mulighet til å forebygge denne volden.

5.0 SARA-modellen

I det følgende vil jeg se nærmere på SARA som modell for å forebygge gjentatt partnervold,

³ Grov vold ble definert ut fra tre spørsmål om hvorvidt volden hadde gitt synlige merker / fysiske skader, hvorvidt respondenten hadde hatt smerter dagen etter, og hvorvidt vedkommende trengte legehjelp (Stefansen, 2007, s. 56).

samt undersøke hvordan denne modellen kan være relevant for barna som rammes.

5.1 Problemorientert politiarbeid (POP) og SARA-modellen

Problemorientert politiarbeid (POP) er per i dag metoden som er besluttet at skal brukes i politiets forebyggende arbeid. Hovedtanken bak POP er at politiet selv definerer problemet man ønsker å gjøre noe med i forkant av hendelser, istedenfor kun å rykke ut til noe som skjer. Videre er målet å reagere på gjentakende problemer, ved bruk av følgende tre virkemidler: «systematiske analyser av problemet, skreddersydde tiltak og grundige evalueringer (...)» (Lie, 2011, s. 303). Kjernen i POP er bruk av den såkalte problemanalysen, som er et strukturert analyseverktøy for å håndtere problemet. Den består av fire faser; kartlegging, analyse, tiltak, evaluering (Lie, 2011, s. 307). Et annet viktig element i POP er å inkludere andre aktører inn i arbeidet med problemet, ved å identifisere eksterne aktører som har ansvar og mulighet til å gjøre noe med de bakenforliggende årsakene til problemet. Disse aktørene kalles problemeiere, og disse skal ansvarliggjøres i prosessen (Lie, 2011, s. 304).

Mye av tankegangen med POP og problemanalysen er å finne igjen i SARA-modellen⁴. Bruk av SARA-manualen tilsvarer på noe måte den første fasen i problemanalysen hvor man skal kartlegge, ettersom dette er et verktøy for å vurdere og håndtere risiko for partnervold (Nøttestad og Lynum, 2011, s. 8). Manualen som er forsøkt brukt i Norge inneholder 15 risikofaktorer for partnervold, som brukes for å vurdere om det er fare for gjentakende vold etter at politiet har fått kunnskap om en voldshandling. Disse faktorene omhandler voldsutøvers tidligere vold mot partner, voldsutøverens sosiale og mentale funksjonsevne, samt sårbarhetsfaktorer hos den voldsutsatte (Nøttestad og Lynum, 2011, s. 8). Kartleggingen av nevnte risikofaktorer gjøres gjennom et lengre intervju med den voldsutsatte. Ut fra dette vurderes faren for gjentatt vold (Aas, 2013, s. 146-147), som dermed kan sies å tilsvare en forenklet versjon av analysen, som er fase to i problemanalysen i POP. Ut fra denne analysen iverksettes tiltak i problemanalysen, og noe av det samme gjelder i SARA-modellen.

Ved Stovner politistasjon ble risikofaktorene kartlagt både av politipatruljene på stedet, og etterforskeren. Ut fra dette foretok prosjektleder en helhetlig risikovurdering. Deretter ble voldsutsatt og voldsutøver innkalt til motivasjonssamtaler hver for seg, for ytterligere å kunne

⁴ Pilotprosjektet med SARA foregikk ved Stovner politistasjon og Horten politistasjon. Den videre drøftelsen av SARA-modellen vil i stor grad bygge på erfaringer fra pilotprosjektet, samt den norske brukermanualen fra 2011, av Nøttestad og Lynum.

identifisere hva slags tiltak som burde iverksettes ovenfor både utsatt og utøver (Aas, 2013, s. 147). Evalueringen av pilotperioden konkluderte med at SARA-manualen er et verktøy som fungerer godt for å vurdere risikoen for gjentatt vold, og at bruk av dette verktøyet legger til rette for at forebyggende tiltak iverksettes (Nøttestad og Lynum, 2012, s. 18).

Videre vil jeg se nærmere på hvordan SARA brukes og kan brukes for å beskytte barna som rammes av vold i hjemmet.

5.2 SARA-modellens relevans for barn som rammes av vold i hjemmet

Det er vesentlig å poengtere at SARA er et verktøy for å foreta risikovurderinger når det gjelder partnervold, ikke generelt ved vold i nære relasjoner. Derfor er ikke barn inkludert i statistikken over voldsutsatt⁵, i evalueringsrapporten for hele pilotprosjektet (Nøttestad og Lynum, 2012, s. 6, 10). Det blir også presisert i rapporten fra Horten at de ikke utarbeidet risikovurdering i tre saker, ettersom dette ikke var partnervold, men vold i nære relasjoner hvor mindreårige barn var voldsutsatt (Politidirektoratet, 2012, s. 4).

Samtidig viser rapporten fra Nøttestad og Lynum at barn har vært til stede i svært mange av voldstilfellene som politiet har rykket ut til. I evalueringsperioden var det i alt 136 registrerte saker ved Stovner Politistasjon hvor det ble foretatt risikovurdering med bruk av SARA. I 63 av disse sakene var det barn til stede under politiets utrykning, og i 20 saker ble ikke denne informasjonen registrert. Ved Horten Politistasjon ble det i evalueringsperioden registrerte 33 saker hvor det ble foretatt risikovurdering, og i 10 av disse sakene var det barn til stede (2012, s. 6, 7, 9, 11). Barn blir ellers nevnt i spørsmål i intervjuguiden som omhandlet hvorvidt barnevernet hadde reagert ovenfor familien (Nøttestad og Lynum, 2012, s. 20), samt i rapporten fra Stovner i et avsnitt om bekymringsmelding til barnevernet (Oslo Politidistrikt, 2012, s. 14). Utover dette blir barn knapt omtalt i noen av de tre rapportene.

Selv om det ikke har vært tvil om at intensjonen med SARA er å forebygge partnervold, kan det diskuteres hvorvidt barn bør inkluderes i kartleggingen av partnervolden, samt i

⁵ I oversikten som gjelder Horten politistasjon står «foreldre og barn» oppført under tabell for voldsutsattes relasjon til voldsutøver (Nøttestad og Lynum, 2012, s. 10). Her kommer det ikke tydelig frem hvorvidt dette er statistikk over barn som har utøvd vold mot en forelder, eller om det er en forelder som har utøvd vold mot et barn. I rapporten fra Horten presiseres det derimot at dette er voksne barn (over 18 år) som er voldsutøver, og at det er en forelder som er voldsutsatt (Politidirektoratet, 2012, s. 4).

oppfølgingen som tilbys partene. Som nevnt blir ikke barn regnet som voldsutsatt, og deres tilstedeværelse blir heller ikke ytterligere kommentert i noen av evalueringsrapportene.

Dersom barnas perspektiv ikke inkluderes fordi de selv ikke har vært direkte utsatt for vold, men kun har vært «vitne til vold», står dette i skarp kontrast til kunnskap vi har om hvordan barn blir skadelidende av å være til stede under voldsepisoder. En mann som selv har opplevd å vokse opp med en voldelig far beskriver volden:

Barn som vokser opp i voldelige familier, betegnes ofte som «vitner til vold». Jeg misliker uttrykket; det villeder. (...) vi hang i beina eller armene hans da han hamret løs på mor og søsken (...) Vi er ikke bare vitner til vold – som om vi skulle stå på utsiden og betrakte noe; Volden var eksistensiell. Den okkuperte væren – den knuget, smertet og plaget. (Hammerlin, 2011, s. 24)

Det er en tilsynelatende klar forskjell for et barn å bli fysisk mishandlet selv, og å være tilstede når en omsorgsperson blir utsatt for vold. Men forskning indikerer at det ikke er en forskjell for barna når det gjelder skadevirkningene, og barns tilstedeværelse under en voldsepisode vurderes i seg selv som en form for barnemishandling (Trøften Gamst, 2011, s. 84). Kvinnevoldsutvalget presiserer det samme:

Det kan være svært vanskelig å skille gruppen barn som opplever vold i familien fra barn som selv utsettes for vold. En finner at atferdsvansker, emosjonelle vansker og kognitive problemer har vesentlig høyere forekomst hos alle disse barna, sammenliknet med barn som ikke har vokst opp i familier med vold. (NOU 2003:31, s. 64).

Også Høyesterett anerkjenner alvorligheten av barns opplevelser av vold i familien, ved at de ved dom i 2010 betraktet et barn i en slik sak som fornærmet som hadde rett på erstatning. I denne saken ble tiltalte dømt til å betale erstatning til sin stedatter, etter at hun hadde sett tiltalte utøve vold mot barnets mor (Retstidende, 2010, s. 949). Høyesterett konkluderer med følgende: «(...) den indirekte virkning mishandling av barnets nærstående har for barnet, kan representere en krenkelse etter bestemmelsen, slik at § 219 gir barnet et selvstendig vern» (Retstidende, 2010, s. 949, avsnitt 22). På denne måten fastslo Høyesterett at det er en straffbar krenkelse mot et barn, dersom det overværer vold mot en av sine omsorgspersoner.

På tross av studier som viser at barn påføres skader ved å være til stede under voldsepisoder, og Høyesteretts anerkjennelse av barna som selvstendige fornærmede, regnes ikke barn som

voldsutsatt og selvstendig part i SARA-modellen.

5.3 Sammenheng mellom partnervold og vold mot barn

Videre viser forskning presentert av Verdens Helseorganisasjon at partnervold og mishandling av barn ofte oppstår i samme settinger (Butchart, Harvey, Mian og Fürniss, 2006, s. 9). Dette gjelder også i Norge, i følge NOVA-undersøkelsen (Stefansen, 2007b, s. 93).

Altså er det større sannsynlighet at barna selv blir utsatt for fysiske overgrep mot egen kropp i familier hvor det forekommer partnervold. Dette tilsier at politiet bør være ekstra årvåke i forhold til barnas opplevelser, når man får kjennskap til familier hvor det forekommer vold mellom voksne partnere. Samtidig poengterer Butchart et.al at nettopp denne kunnskapen gjør at strategier og tiltak som forhindrer den ene typen vold dermed har potensiale til å også forhindre den andre typen vold (2006, s. 9). Dermed kan det argumenteres for at bruk av SARA og implementering av etterfølgende tiltak for å forhindre videre partnervold kan bidra til å forebygge at barn blir utsatt for direkte voldshandlinger mot egen kropp.

Uavhengig av dette kan man også argumentere for at barna blir indirekte beskyttet gjennom tiltakene som iverksettes etter en risikovurdering ved bruk av SARA, ettersom de også blir ilagt beskyttelse ved at den voldsutsatte blir gitt beskyttelse. Dersom det eksempelvis antas å være stor risiko for videre vold mot mor, slik at politiet inviterer til motivasjonssamtaler, vil også barna i hjemmet bli indirekte beskyttet gjennom de tiltakene som deretter iverksettes, eksempelvis hjemmebesøk og voldsalarm.

5.4 Inkludering av de voldsrammede barna

Dersom politiet skal beskytte voldsutsatte barn, og forebygge mot gjentatte overgrep, må politiet snakket med barna. Tross den overnevnte muligheten for at barna blir indirekte beskyttet, er det verdt å kommentere ekskluderingen av barna i prosesser og avgjørelser som berører dem.

En studie om voldsrammede barn viste at 13 av de 25 barna og ungdommene som deltok i undersøkelsen hadde vært i kontakt med politiet, men kun to av disse oppgav at politiet hadde snakket med dem (Øverlien, 2012, s. 161). Dersom politiet ikke prater direkte med barna, blir de «ansiktsløse, navnløse og kjønnsløse» som Øverlien beskriver (2012, s. 164-165). Selv om Øverlien har få respondenter, kan dette være en indikasjon på at politiet ikke følger gitte retningslinjer for håndtering av barna. Politidirektoratets veileder om vold i nære relasjoner

gir klar veiledning om møtet mellom barn og første patrulje på stedet ved familievold:

Barn som eksponeres for vold, har selvstendige rettigheter. For å kunne avklare om disse rettighetene er krenket, bør det stilles åpne spørsmål for å avklare situasjonen (...) Vær bevisst på at dette kanskje er muligheten barnet har til å si fra om at det ikke har det så bra (Politidirektoratet, 2009, s. 28).

Tross disse klare retningslinjene, har Aas i sin nyeste undersøkelse vist at det råder ulike syn på hvorvidt politiet på stedet bør snakke med barna om volden de har opplevd (2013, s. 93-95). Dette er en lengre diskusjon, som ikke her vil bli utdypet noe ytterligere. Men det er verdt å merke seg at det skjer en endring på dette området, ettersom det er liten tvil om at nyutdannede politistudenter gjennom pensum⁶ lærer at man alltid skal ta seg tid til å prate med barna (Edvardsen og Berg, 2012, s. 70-88). Det er heller ikke tvil om at barna har et selvstendig behov for å snakke om volden de har opplevd (NOU 2003:31, s. 66).

Det er interessant at også studier av barnevernet viser den samme tendensen med å ekskludere barna, i følge Trøften Gamst. For å avklare barns omsorgssituasjon har barnevernet tradisjonelt sett forholdt seg til foreldrene, og det er kun i tilfeller hvor dette er nytteløst at barnet selv blir inkludert. En studie viser at det ikke er dokumentert direkte kontakt mellom barnet og barnevernsarbeideren, i hele 70 prosent av de undersøkte sakene (2011, s. 23). Også Øverlien viser til tilsvarende funn når det gjelder de voldsrammede barnas kontakt med barnevernet (2012, s. 174). På denne måten risikerer man å definere barnet som en «bifigur», og dette kan være skadelig i følge Trøften Gamst:

Kunnskap om barn basert på andres definisjoner og beskrivelser er verdifull, men det gir et ufullstendig bilde, sannsynligvis også et skjevt bilde, av barnets situasjon og virkelighet.

Tiltak for barn ut fra voksnes antagelser om hva som er barnets behov, kan føre til ytterlige skader for barnet» (2011, s. 24-25).

I utredningen fra 2003 om menns vold mot kvinner i nære relasjoner understrekes viktigheten av å inkludere barna: «Barn har følgelig behov for å bli sett som *handlende aktører* i egne liv, og at de blir inkludert i arbeidet med å finne løsninger og fatte beslutninger (...) Barna ønsker å bli konsultert i forhold til deres egne vurderinger av situasjonen» (NOU 2003:31, s. 66).

Dette er et perspektiv som lenge har blitt oversett. Dersom man ikke heller i SARA-modellen definerer barnet som voldsutsatt, og ikke inkluderer det i samtaler som omhandler dets

⁶ Det henvises her til nytt og gjeldende pensum i faget kommunikasjon og konflikthåndtering, fra og med studentene som uteksamineres våren 2013.

livssituasjon, risikerer kanskje politiet å implementere tiltak som ikke er til barnets beste. I verste fall får ikke politiet informasjon om hvordan eller hvorvidt barnet rammes, og det er da selvfølgelig ikke mulig å følge opp med forebyggende tiltak i forhold til barnet.

Det er også interessant at den svenske manualen for bruk av SARA omtaler barna først og fremst som kilde til informasjon (Kropp m.fl., 1999, s. 25, 29) for å kunne kartlegge voldsutøvers atferd under de første fem risikofaktorene i SARA. Risikoen for vold mot barn blir også kort nevnt under den helhetlige vurderingen (Kropp m.fl., 1999, s. 31), men omhandles generelt lite i manualen. De fleste av tilfellene hvor barna blir omtalt er i sammenheng med at de anbefales som kilde til informasjon for å avklare situasjonen til de voksne partene. Den norske brukermanualen foreslår for så vidt den samme håndteringen av barna, ved at innhenting av informasjon kan gjøres gjennom «samtaler med relevante informanter», nemlig voldsutøver og voldsoffers familiemedlemmer (Nøttestad og Lynum, 2011, s. 12). Dersom barna på denne måten brukes som kilde for å kartlegge familiesituasjonen, vil kanskje politiets få en bedre forståelse av forholdene, ettersom det ikke er sikkert at de to voksne partene forteller alt. Vi vet eksempelvis at voldsoffer og utøver ofte normaliserer volden som har forekommet (Politidirektoratet, 2009, s. 10). Barn har ikke lett for å fortelle om traumatiske opplevelser, men samtidig vet vi også at barn er minst like pålitelige som voksne når de først våger å fortelle om hva de har opplevd (Trøften Gamst 2011, s. 25, 66). Det er altså god grunn til å inkludere barnet i arbeidet med risikovurderingen. Samtidig blir det et problem dersom barna kun anerkjennes som en informasjonskilde, slik jeg oppfatter både den svenske og norske manualen. Som tidligere nevnt er det et sentralt poeng at barna faktisk inkluderes i hele prosessen som selvstendig part, noe jeg vil kommentere ytterligere i det følgende.

5.5 Kan SARA-modellen gjøres mer relevant for de utsatte barna?

Dersom vi skal ta på alvor de funnene som presenteres av Øverlien, Trøften Gamst, og i NOU 2003:31 bør barna inkluderes i større grad i den forebyggende SARA-modellen. Om dette skal være den ledende modellen for politiets forebyggende arbeid med vold i nære relasjoner, slik Faremo har besluttet, bør denne være oppdatert i forhold til barnefaglige vurderinger slik at barna blir tydeligere inkludert.

Det er viktig å understreke at jeg med denne oppgaven ikke ønsker å foreslå en utvidelse av SARA-manualen som risikovurderingsverktøy. Jeg ønsker ikke å gå inn på de faktorene man

bruker for å vurdere risiko for fortsatt voldsutøvelse, da dette er langt utenfor et politifaglig perspektiv på bruk av SARA. Brukermanualen er dessuten klar på at den ikke kan brukes på barn: «SARA-SV kan ikke brukes for å vurdere andre former for vold, som for eksempel mot barn (...)» (Nøttestad og Lynum, 2011, s. 11). Men det er heller ikke dette jeg forsøker å antyde. Mitt poeng er at barn rammes av partnervold, uansett om barnet selv utsettes for fysisk vold mot egen kropp eller ikke. Barnets sårbarhet og manglende mulighet til å beskytte egne interesser må tas på alvor av politi og barnevern, særlig dersom barnets primære omsorgspersoner ikke er i stand til å ivareta disse. Det er derfor nødvendig å inkludere barna som noe mer enn kun et «vedheng» til den voldsutsatte voksne og/eller som informasjonskilde. Jeg vil derfor i det følgende komme med noen refleksjoner rundt hvordan politiet i større grad kan behandle barna som selvstendige individer, både ved politiets respons i akutfasen og i oppfølgingsarbeidet i etterkant.

I evalueringsrapporten fra Horten politistasjon adresseres dette behovet, ved at det anbefales å utarbeide et vedlegg som omhandler barn i parforholdet⁷ (Politidirektoratet, 2012, s. 8). Det blir ikke kommentert ytterligere hva et slikt vedlegg eventuelt bør inneholde, men dette kunne blant annet omhandle den første politipatruljens håndtering av barna i hjemmet. Forskning på barns opplevelse av vold i nære relasjoner og kunnskap om hvordan man best kan snakke med barn er av relativt ny dato. Det er derfor grunn til å tro at ikke samtlige polititjenestepersoner føler seg kompetent på å håndtere situasjoner hvor barn er rammet av vold i hjemmet. Et vedlegg til SARA-manualen kan således fungere som en ressurs for patruljene ute på stedet. Et slikt vedlegg kan blant annet inkludere egnede spørsmål som kan stilles til barna, forslag på gode formuleringer for å forklare de ulike straffeprosessuelle reglene dersom man ser nødvendigheten av å ta et avhør av barna på stedet, og andre generelle anbefalinger for patruljenes håndtering av barna. Således blir barnet inkludert i egen situasjon, samt sett og hørt i akutfasen i hjemmet hvor barnet er mest sårbart.

I tillegg til et vedlegg til selve manualen som patruljene bruker, vil jeg påstå at det er nødvendig å ha en tydeligere strategi for hvordan barna håndteres i oppfølgingsarbeidet som gjøres på bakgrunn av risikovurderingen. Modellen som ble brukt ved Stovner politistasjon i pilotperioden var å invitere de to voksne partene inn til motivasjonssamtaler, uavhengig av eventuelle avhør og straffesak. Samtalene ble bruk for grundigere å kartlegge partenes behov,

⁷ Dette nevnes ikke i den felles evalueringen fra Nøttestad og Lynum (2012).

og for å presentere og eventuelt implementere ulike tiltak (Oslo Politidistrikt, 2012, s. 10-11). Kanskje det kunne være en mulighet å videreføre dette tiltaket i den forstand at også barnet får møte politi og/eller barnevern for å snakke om det som har skjedd. I en slik samtale kan barnevern og politi søke å kartlegge barnets behov og hvilke tiltak som kan være til hjelp, samt gi barnet anledning til å uttale seg om tiltakene som foreslås å iverksettes. Dette vil være i tråd med det tidligere nevnte poenget fra NOU 2003-31, om å inkludere barna som «handlende aktører i egne liv» (s. 66). En eller annen form for slike samtaler med barna vil dessuten gi god mulighet for tverretattlig samarbeid og ansvarliggjøring av barnevernet som aktør i slike saker.

Etter min mening er nemlig svakheten i SARA-modellen at metoden som skisseres opp i stor grad handler om alenegang, og manglende samarbeid med andre aktører. I saker som omhandler partnervold er det som vist ikke bare de to voksne som er part i saken, og dette kunne bli tydeligere synliggjort dersom modellen i større grad la til rette for samarbeid med særlig barnevern og eventuelt skole. Som nevnt er SARA-modellen i stor grad i tråd med ideene i POP, og da er det påfallende at det i SARA-modellen i liten grad er fokusert på andre problemeiere som er et så sentralt element i POP. Dette er også et viktig poeng ettersom det er påvist at det har forekommet at politiet har glemt å varsle barnevernet i saker hvor varsling burde vært foretatt (Aas, 2009, s. 79). En tydeliggjøring av barnevernet som problemeier og samarbeidspartner i saker med partnervold hvor barn er registrert på adressen, vil kunne forhindre slike forsømmelser⁸. Det er også klart at politiet i liten grad vil lykkes med det forebyggende arbeidet alene uten nettopp samarbeid, som Aas skriver:

Dersom politiet skal oppnå forebyggende virkninger av sitt arbeid, er imidlertid samarbeidet med andre problemløsere ofte nødvendig. Politiet kan tross alt i beskjeden grad forebygge sammensatte problemer som familievold alene (2013, s. 111).

6.0 Avsluttende kommentar

Denne oppgaven har redegjort for hvordan barn rammes av vold i nære relasjoner, og har konkludert med at barn må regnes som selvstendige individer og fornærmede i voldssaker, uavhengig av om volden er påført barnets kropp eller om barnet har erfart vold mot en omsorgsperson. Det er et vesentlig poeng at begge disse to formene for vold medfører

⁸ Et eventuelt samarbeid mellom politi og barnevern i slike saker vil reise spørsmål som omhandler taushetsplikt. Denne diskusjonen har jeg valgt ikke å inkludere i oppgaven, men viser til Aas drøftelse om at taushetsplikt ikke er til hinder for at politiet deler informasjon med barnevernet (2009, s. 77-78).

tilnærmet samme skadevirkninger på barnet. Denne kunnskapen må få konsekvenser både for hvordan politiet håndterer vold i nære relasjoner, samt for hva slags tiltak som iverksettes for å forebygge gjentatt vold.

SARA-modellen skal på sikt implementeres nasjonalt, og vil derfor bli den ledende modellen for politiets forebygging av partnervold. Evalueringene fra pilotprosjektene har vist at SARA-manualen har et stort potensiale for å kartlegge familier med stor risiko for gjentatt partnervold, og at det ved bruk av dette risikovurderingsverktøyet tilrettelegges for at forebyggende tiltak iverksettes. Samtidig har denne oppgaven stilt seg kritisk til hvorvidt barna glemmes ved bruk av SARA, og jeg har antydnet et behov for å videreutvikle modellen. Det er nødvendig i større grad å ivareta barns behov og interesser særlig i akutfasen når patruljen søker å kartlegge faren for gjentatt vold, samt i oppfølgingsarbeidet. Barna må sees og høres som selvstendige individer slik de selv ber om, og de må inkluderes i prosesser som vil påvirke deres hverdag. Konkret har jeg argumentert for at det utarbeides et vedlegg til manualen, samt at det etableres et tydeligere samarbeid med barnevernet. Dersom dette gjøres vil SARA som forebyggende politimodell være i tråd med de nyeste resultatene av forskning på barns oppvekst og behov.

Litteraturliste

- Aas, G. (2009). *Politiinngrep i familiekonflikter: en studie av ordenspolitiets arbeid med familiekonflikter/familievoldssaker i Oslo*. Oslo: Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Juridisk fakultet, Universitetet i Oslo.
- Aas, G. (2013). *Politiets arbeid med vold i nære og familiære relasjoner. Fra utrykning til tiltale*. Oslo: Politihøgskolen.
- Bråten, B. (2007) Ødelegger kjærligheten. I K. Storberget m. fl. (red.), *Bjørnen sover – om vold i familien*. (side 88-93). Oslo: Aschehoug.
- Butchart, A., Harvey, A. P., Mian, M., & Fűrmiss, T. (2006). *Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence*. Geneva: World Health Organization and International Society for Child Abuse and Neglect. Hentet fra: http://whqlibdoc.who.int/publications/2006/9241594365_eng.pdf
- Edvardsen O. & Berg, C. R. (2012). Oppdrag «husbråk». Med fokus på barnet. I P. Lagestad (red.), *Kommunikasjon og konflikthåndtering. Publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Glad, K. A., Øverlien, C. & Dyb, G. (2010). *Forebygging av fysiske og seksuelle overgrep mot barn. En kunnskapsoversikt*. Oslo: Nasjonalt Kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Haaland, T. & Clausen, S-E. (2005). Vold i likeverdige og ikke-likeverdige parforhold. I T. Haaland, S-E. Clausen & B. Schei (red.). *Vold i parforhold – ulike perspektiver: Resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge* (s. 110-126). Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning. Hentet fra: <http://www.nibr.no/filer/2005-3.pdf>
- Hammerlin, Y. (2011). Et liv i vold. Selvpoplevde erfaringer fra å vokse opp i en ekstremt voldelig og totalitær familie. I: Voksne for barn. *Barn i Norge 2011 – Vold og*

traumer. Årsrapport om barn og unges psykiske helse.

Hanssen, S. S (2012, 17.november). Skal stoppe partnervold. *Dagsavisen*. Hentet fra:
<http://www.dagsavisen.no/samfunn/skal-stoppe-partnervold/>

Hjermann, R. (2007) De voksnes råskap. I K. Storberget m. fl. (red.), *Bjørnen sover – om vold i familien*. (side 148-153). Oslo: Aschehoug.

Justis og politidepartementet (2009). *Gode krefter. Kriminalitetsforebyggende handlingsplan*. Oslo: Justis og politidepartementet. Hentet fra:
<http://www.regjeringen.no/upload/JD/Handlingsplan%20kriminalitetsforebygging.pdf>

Kropp, P. R., Hart, S. D., Webster, C. D. & Eaves D. (1999). *SARA. Bedømming av risk för framtida partnervåld (Svensk översättning av Henrik Belfrage og Martin Grann)*. Växjö. Psykiatrisk regionsvårdscentrum Landstinget Kronoberg. Hentet fra:
<http://www.cvp.se/publications/downloadables/sara%20sv%20final.pdf>

Lie, E. M. (2011). *I forkant. Kriminalitetsforebyggende politiarbeid*. Oslo: Gyldendal.

NOU 2003:31 (2003). *Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste. Hentet fra:
<http://www.regjeringen.no/Rpub/NOU/20032003/031/PDFS/NOU200320030031000DDDPDFS.pdf>

Nøttestad, J. A. & Lylum, C. (2011). *Bedømming av risikoen for gjentatt partnervold (SARA: SV) Versjon 2 Brukermanual*. Norsk versjon.

Nøttestad, J. A. & Lylum, C. (2012). *Pilotprosjekt for forebygging av vold. Prosjekt SARA:SV*. Oslo: Politidirektoratet. Hentet fra:
https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_1907.pdf

Oslo Politidistrikt (2012): *SARA. Et pilotprosjekt ved Stovner politistasjon om risikovurdering og forebyggende tiltak ved partnervold*. Oslo: Oslo Politidistrikt. Hentet fra:
https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_1909.pdf

Politidirektoratet (2002): *Strategiplan for forebyggende politiarbeid 2002-2005*. Oslo: Politidirektoratet. Hentet fra:
https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_377.pdf

Politidirektoratet (2009). *Politiets arbeid med vold i nære relasjoner. En veiledning fra Politidirektoratet*. Oslo: Politidirektoratet.

Politidirektoratet (2012): *Rapport. Risikovurdering – SARA:SV. Pilotprosjekt 2011- 2012. Vestfold politidistrikt / Horten politistasjon*. Oslo: Politidirektoratet. Hentet fra:
https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_1908.pdf

Politidirektoratet (2013). *Kommenterte strasak-tall, 2012*. Hentet 23.01.2013 fra
https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_2008.pdf

Retstidende (2010, s. 949): Noregs Høgstrett. HR-2011-02011-A. Hentet fra:
<http://www.domstol.no/upload/HRET/Avgj%C3%B8relser/2011/saknr2011-1001%28anonymisert%29.pdf>

Saur, R., Hustad, A. E., & Heir, T. (2011). *Voldsforebygging i Norge. Aktiviteter og tiltak mot vold i nære relasjoner*. Oslo: Nasjonalt Kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

Stefansen, K. (2007a). Fysisk vold fra foreldre. I K. Stefansen og S. Mossige (red.), *Vold og overgrep mot barn og unge: en selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole* (s. 48-75). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Stefansen, K. (2007b). Vitneerfaringer: Vold mot nære omsorgspersoner. I K. Stefansen og S. Mossige (red.), *Vold og overgrep mot barn og unge: en selvrapporteringsstudie blant*

avgangselever i videregående skole (s. 76-97). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Stefansen, K. og S. Mossige (red.) (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge: en selvrappporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Trøften Gamst, K. (2011). *Profesjonelle barnesamtaler. Å ta barn på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget.

Øverlien, C. (2012). *Vold i hjemmet – barns strategier*. Oslo: Universitetsforlaget.

Oversikt over selvvalgt pensum

- Aas, G. (2009). Kapittel 5.4: Politiets samarbeid med andre aktører og kapittel 9: Kan politiet forebygge familievold? I *Politiinngrep i familiekonflikter: en studie av ordenspolitiets arbeid med familiekonflikter/familievoldssaker i Oslo*. (Side 77-79, 238-279) Oslo: Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Juridisk fakultet, Universitetet i Oslo.
- Aas, G. (2013). *Politiets arbeid med vold i nære og familiære relasjoner. Fra utrykning til tiltale*. Oslo: Politihøgskolen (Side 79 – 104).
- Aschjem, Ø. (2007). Hvor mye skal et barn tåle? I K. Storberget m. fl. (red.) *Bjørnen sover – om vold i familien* (side 141 -144). Oslo: Aschehoug.
- Enes, B. i samarbeid med Ada Sofie Austegard og Bente Bergseth (2010). *Offerbarn: om barns rettssikkerhet i Norge ti år etter baneheiadrapene*. Grimstad: Stine Sofies Stiftelse (Side 77-83).
- Glad, K. A., Øverlien, C. & Dyb, G. (2010). *Forebygging av fysiske og seksuelle overgrep mot barn. En kunnskapsoversikt*. Oslo: Nasjonalt Kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Hjermann, R. (2007). De voksnes råskap. I K. Storberget m. fl. (red.) *Bjørnen sover – om vold i familien*. (side 149 -153). Oslo: Aschehoug.
- Johnsrud, N & Norrud, E. (2007). Innelåste barn. Et besøk på krisesenter. I K. Storberget m. fl. (red.) *Bjørnen sover – om vold i familien*. (side 98-105). Oslo: Aschehoug.
- Nøttestad, J. A. & Lylum, C. (2012). *Pilotprosjekt for forebygging av vold. Prosjekt SARA:SV*. Oslo: Politidirektoratet. Hentet fra:
https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_1907.pdf
- Oslo Politidistrikt (2012): *SARA. Et pilotprosjekt ved Stovner politistasjon om risikovurdering og forebyggende tiltak ved partnervold*. Oslo: Oslo Politidistrikt. Hentet fra:
https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_1909.pdf

Politidirektoratet (2012): *Rapport. Risikovurdering – SARA:SV. Pilotprosjekt 2011- 2012. Vestfold politidistrikt / Horten politistasjon*. Oslo: Politidirektoratet. Hentet fra:
https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_1908.pdf

Retstidende (2010, s. 949): Noregs Høgstrett. HR-2011-02011-A. Hentet fra:
<http://www.domstol.no/upload/HRET/Avgj%C3%B8relser/2011/saknr2011-1001%28anonymisert%29.pdf>

Rømme, E. (2007). Fysisk mishandling av små barn. I K. Storberget m. fl. (red.) *Bjørnen sover – om vold i familien*. (side 129). Oslo: Aschehoug.

Stefansen, K. (2007a). Fysisk vold fra foreldre. I K. Stefansen og S. Mossige (red.), *Vold og overgrep mot barn og unge: en selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole* (s. 48-75). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Stefansen, K., Mossige S., Backe Hansen E. & Bakketeig E. (2007). Konklusjoner og implikasjoner. I K. Stefansen og S. Mossige (red.), *Vold og overgrep mot barn og unge: en selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole* (s. 177-190). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Stefansen, K., Mossige S. & Bakketeig E. (2007). Introduksjon. I K. Stefansen og S. Mossige (red.), *Vold og overgrep mot barn og unge: en selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole* (s. 15-34). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Øverlien, C. (2012). Politiets respons. I *Vold i hjemmet – barns strategier*. (side 160-173). Oslo: Universitetsforlaget.